

آنچه اعتراض را ممکن می‌کند یا آن را مانع می‌شود: طراحی شهری و امکان یا امتناع اعتراض

نویسنده: جورجینا لومباردرو، ۲۰۲۲

مترجم: مهدی نوریان

عکس ۱. جنبش برآشفندگان (ایندیگنادوس) در پلازا کاتالونیا، بارسلونا

بی‌شک بارسلونا از آن شهرهای دوستدار اعتراض است و بالیدن در این شهر موجب شده، اعتراضات زیادی را در آن تجربه کنم آن‌هم دست‌اول. بعضی از این اعتراضات از بقیه موفق‌تر بودند. من به این پرسش علاقه‌مندم که چرا اعتراضات شکل می‌گیرند و چه چیزی موجب می‌شود به‌خوبی عمل کنند. اعتراض شهری مستقیماً به طراحی شهری مربوط می‌شود؛ همان‌طور که در بارسلونا می‌بینیم اعتراض اجتماعی خیلی رایج است و شرکت‌کنندگان آموخته‌اند که چطور از عناصر کلیدی طراحی فضایی به نفع خود استفاده کنند. هدف این نوشتار بررسی این پرسش است که چطور طراحی شهری در امکان یا امتناع اعتراض در حوزه عمومی ایفای نقش می‌کند؛ به‌عبارت‌دیگر، چطور طراحی شهری موجب می‌شود یک اعتراض توفیق یابد و تأثیر مثبتی داشته باشد یا در یک زمینه فیزیکی فضایی شکست بخورد.

تحلیل این موضوعات را از خلال بحث پیرامون دو مورد مطالعاتی پیش می‌بریم: جنبش «ایندیگنادوس»^۱ در بارسلونا، که در میدان کاتالونای این شهر در ۱۵ ماه مه سال ۲۰۱۱ به مدت شش هفته رخ داد، و جنبش «وال استریت را اشغال کنید»^۲ که به فاصله کوتاهی در «پارک زاکوتی»^۳ در شهر نیویورک در ۱۷ سپتامبر روی داد، و به مدت دو ماه، طول کشید. قرار است در این نوشتار از منظر طراحی به این دو مورد نگاهی بیندازیم تا متوجه شویم چطور طراحی شهری و سیاست‌های مربوط به آن در تعریف دوام و اثربخشی جنبش دست‌بالا را دارند. هر دوی این جنبش‌ها عمدتاً غیرمستقیم از حس اثربخشی کنش جمعی بهار عربی الهام گرفتند. آن‌ها همچنین اعتراضات بادوامی بودند که عمدتاً از شیوه‌های ازپیش‌برنامه‌ریزی نشده و برپایی اردو استفاده می‌کردند، به عبارت دیگر از اشغال مستقیم فضای عمومی:

«در کتاب‌ها و مقالات اخیر، معماران، برنامه‌ریزان و طراحان شهری برپایی اردوهای اعتراضی را از طریق نتایج مادی آن‌ها تحلیل می‌کنند^۴ و توصیف می‌کنند که چطور ماهیت شکننده و ناپایدار آن‌ها^۵ و اتخاذ تکنیک‌های ساخت بومی^۶ نقش‌پذیری این جامعه نوپدید را بازتاب می‌دهد؛ درحالی که اهمیت سیاسی اشغال فضا را — با معماری سبک — بر ملا می‌کند.»^۷

برپایی اردو در بارسلونا، که از سازوکارهای مشارکتی، فوری، و منسجم در فرایندهای برنامه‌ریزی و طراحی شهری بهره می‌برد، نتیجه بسیار مثبتی برجای گذاشت؛ برعکس، سیاست‌های فضای عمومی نیویورک موفقیت جنبش را بسیار سخت‌تر کرد. مدل‌های مالکیت فضای عمومی در این دو شهر کاملاً متفاوت است. اینکه این تفاوت تا چه حد در نتیجه یک جنبش اجتماعی اثر می‌گذارد مسئله‌ای خیره‌کننده است. ما شاهد دو نوع طراحی شهری هستیم: بارسلونا، که طراحی شهری‌اش بیشتر متمرکز بر ارتباط میان ساکنانش از طریق ترغیب مالکیت عمومی فضای شهری است، و نیویورک، که مالکیت خصوصی فضاهایی را تشویق می‌کند که به طور رایج باید عمومی باشند. تاکتیک‌های شهری‌ای که معترضان به کار گرفتند می‌توانست، در زمینه طراحی فضایی، امکان یا امتناع اثربخشی کنش جمعی را رقم بزند.

بخش اول این جستار، با عنوان «فضای عمومی و اعتراض»، زمینه تاریخی و فلسفی مختصری از فضای عمومی و اعتراضات، تعاریف و روابط آن در امروز به دست می‌دهد. این بخش شرح می‌دهد که چرا فضاهای عمومی این قدر برای ماهیت یک شهر اهمیت دارند و چطور در بهزیستی شهروندان سهیم‌اند. همچنین این بخش بر اهمیت فضاهای عمومی ناظر به تأثیر آن‌ها بر جنبش‌های اجتماعی انگشت می‌گذارد.

---

1 Indignados
2 Occupy Wall Street
3 Zuccotti Park
4 Allen et al 2013
5 Rice 2013
6 Taylor 2014
7 De la Llata S. 2016

بخش دوم، با عنوان «آنچه یک اعتراض را ممکن می‌کند»، با مطالعه نمونه جنبش ایندیگنادوس در بارسلونا در سال ۲۰۱۱، به این پرسش خواهد پرداخت که چه چیزی یک اعتراض را به توفیق می‌رساند. این بخش به شرح اثرات و ساخت فضاهای شهری ای می‌پردازد که در اثربخشی این اعتراض سهیم بودند.

بخش سوم، که عنوان «آنچه یک اعتراض را مانع می‌شود» را یدک می‌کشد، بر مطالعه موردی جنبش «وال استریت را اشغال کنید» متمرکز خواهد شد. این بخش تأثیر جنبش ایندیگنادوس را بررسی کرده‌است و شرح می‌دهد که چرا اعتراض نیویورک در رساندن پیام اعتراضی خود به شکلی مؤثر با مشکلات بسیار بیشتری مواجه بود. روشن می‌شود که تفاوت‌های فیزیکی در فضای شهری نتایج متفاوت را به بار آورد.

بخش اول: فضای عمومی و اعتراض

فضای عمومی را فضای هیچ‌کس و فضای همه‌کس شناخته‌ایم. به صورت سنتی، در شهرهای ما فضای عمومی جایی است که امر روزمره را در خود جای می‌دهد؛ یعنی جای فعالیت اجتماعی و جایی که حیات و شخصیت را به‌ارمغان می‌آورد.

فضای عمومی به شهر شخصیت می‌دهد و وظیفه دارد فی‌نفسه حافظه جمعی را معنا ببخشد و حفظ کند؛ حافظه‌ای که به یمن وجود ساکنان شهر، مناظر طبیعی‌اش، میراث تاریخی‌اش، فرهنگش و فعالیت‌هایش ممکن می‌شود.

در طول سالیان دراز، تاریخ نشان داده‌است که بخش بزرگی از شهر با فضای عمومی تعریف می‌شود. روابط میان قدرت و شهروندان در صورت‌بندی خیابان‌ها، پارک‌ها و میداين تجسم می‌یابد؛ آن‌ها در واقع مکان‌های ملاقات شهروندان هستند؛ بنابراین، شهر را می‌توان، به‌مثابه مجموعه‌ای از عناصر، خیابان‌ها، میداين، امکانات فرهنگی، ایستگاه‌های اتوبوس و قطار، درک کرد. هرآنچه تحت عنوان فضای جمعی می‌شناسیم محصول شرایطی است که در آن مردم شهر پیوسته آن را تصاحب می‌کنند. این فضاها هستند که اجازه رویاروشدن‌ها و پیاده‌روی‌هایی می‌دهند که هر منطقه از شهر را ممکن می‌کنند، به آن معنا می‌دهند و بروز اجتماعی و منطقه فرهنگی جمعی را به‌وجود می‌آورند. این فضاها شهر را به فضایی فیزیکی، سیاسی، و نمادین تبدیل می‌کنند.^۸ بنا به نظر جف هو،^۹ «فضاهای عمومی موضوعات انتقادی، اجتماعی، سیاسی، و اقتصادی زمانه ما را رؤیت‌پذیر می‌کنند و اجازه می‌دهند شرکت‌کنندگان متنوعی گردهم آیند و منافع و مناظر متفاوتی را به‌بحث بگذارند.»

می‌شود گفت که فضاها فعالیت‌هایی را، که در آن‌ها می‌توان انجام داد، تعریف می‌کنند. فضاها کثرت صورت‌ها و تنوع اجتماعی و فضایی را نمایندگی می‌کنند. همچنین این فضاها به‌واسطه کاربردها، ابعاد و مشخص کردن حدود مرز تعریف می‌شوند، مثل تجهیز شهری، ساختمان‌هایی که آن‌ها را احاطه کرده‌اند و عناصری که آن‌ها را محصور می‌کنند. یک شهر بدون فضاهای عمومی چیزی جز موانعی بتونی، که ساختمان‌های سربه‌فلک کشیده همه آن را اشغال می‌کند، نخواهد بود. اگر فضایی بیرونی

⁸ Borja and MUXI 2000

⁹ Kelley 2018

وجود نداشته باشد که به اشتراک بگذاریم، کودکان فضایی برای بازی، و مردم جایی برای گردهم آیی نخواهند داشت. فضای عمومی مشارکت مدنی را ترغیب می‌کند و فعالیت‌های اشتراکی را رواج می‌دهد.

در گذشته، مفهوم فضای عمومی فی‌نفسه مربوط به فضاهای سبز می‌شد، اما این ایده در طی سال‌ها تغییر کرده‌است. روشن بود که شهر به فضاهایی، برای ارتقای شرایط سلامت شهروندان، نیاز دارد، اما تغییری در رویکرد به وجود آمد: از فضای سبز به فضای آزاد. فضای آزاد یعنی یک فضای شهری بیرونی که قهرمان آن عابر پیاده است و فضاهایی برای بازی، تمرین، پیاده‌روی، استراحت، اعتراض، ورزش، اوقات فراغت و... در اختیار اوست؛ فضاهایی که همه‌وهمه نقشی بسیار مهم را ایفا می‌کنند.

اعتراضات نقش مهمی، در میان فعالیت‌هایی که در فضاهای عمومی رخ می‌دهند، بازی می‌کند. به این خواهیم پرداخت که چطور اعتراضات در یک محیط شهری شکل می‌گیرند و چه عواملی در موفقیت و همچنین شکست آن‌ها نقش دارند و چه پیامدی به دنبال خواهند داشت، اما در ابتدا مهم است که زمینه‌ای معاصر و تاریخی در مورد اینکه اعتراضات چه هستند و می‌توانند چه به بار آورند به دست دهیم. طبق کتاب لغت‌نامهٔ کمبریج، اعتراض «نوعی شکایت جدی است که مخالفت، ناراضی‌تبی یا تقابل را بیان می‌کند؛ موقعیتی که مردم نشان می‌دهند با چیزی مخالف‌اند.»^{۱۰} در معنایی اجتماعی-فضایی «اعتراض» واجد ابعاد زیادی است.

جنبش‌ها یا اعتراضات اجتماعی «ابزارهای قدرتمندی برای تغییرند.»^{۱۱} به علاوه، جایی هستند که در آن روابط انسانی بدیلی ایجاد می‌شوند؛ جای آزادی بیان که بیرون از نهادها و کانال‌های ارتباطی مرسوم قرار دارد.

دو سال گذشته را به اعتراضات و کنش‌های مدنی مختلف شناخته‌ایم. قتل جورج فلویید (عکس ۲) در ایالات متحده تبدیل به یک خبر بین‌المللی بزرگ شد و همچنین اعتراضات همبستگی با فلسطین (عکس ۳) که در سراسر جهان برگزار شد. آنچه هر دوی این جنبش‌ها در آن مشترک‌اند توجه بین‌المللی‌ای است که جلب کردند. نقش مهم شبکه‌های اجتماعی را نیز در این میان نباید نادیده انگاشت که جهان جدیدی از فعالیت در فضای عمومی را از طریق صفحات گوشی‌های همراه ما ایجاد کرده‌است. مبدا فراموش کنیم که بدون شجاعت و تمایل معترضان، که سلامت خود را به خطر انداختند — در دورهٔ همه‌گیری کرونا — تا شخصاً به جنگ با بی‌عدالتی بروند، نمی‌توانستیم این اعتراضات را از دور درک کنیم و به واقعیت آن‌ها پی ببریم. این دقیقاً اهمیت فضای عمومی را نشان می‌دهد؛ مردم هنوز نیاز دارند که «مشکلشان را به خیابان ببرند» تا جایی داشته باشند که برای آن بجنگند و دیده شوند.^{۱۲}

¹⁰ Cambridge Dictionary 1995

¹¹ Harrouk 2020

¹² Harrouk 2020

به قول جفری هو در مقاله «آب باش: اعتراضات در فضای عمومی سیال»، این مواجهات درونی در فضاهای فیزیکی هستند که روابط عمیق‌تر و عاطفی‌تری را موجب می‌شوند.

عکس ۲

عکس ۳

اعتراضات و جنبش‌های بشردوستانه بودند که برای زنان حق رأی را به‌ارمغان آوردند، حقوق جامعه‌ال‌جی‌بی‌تی کیو^{۱۳} را تضمین، و رنگین‌پوستان را از حق شهروندی برخوردار کردند. «مشارکت مدنی باید بخش احتمالی از دموکراسی باشد؛ مشارکت مدنی را نباید تهدیدی برای دولت‌های دموکراتیک به حساب آورد.»^{۱۴}

فضای عمومی همیشه بی‌اندازه سیاسی بوده‌است؛ اعتراض امروزین صرفاً اخیرترین جدال میان حاکمان و محکومین است.

بخش دوم: آنچه یک اعتراض را ممکن می‌کند

ایدئال‌گرایانه اگر بیندیشیم، هیچ مکانی برای اعتراض عالی نیست، این جنبش‌ها می‌توانند در میداين، خیابان‌های اصلی، پارک‌ها یا حتی فضاهای نامتعارفی چون بزرگراه‌ها، پل‌ها، مراکز خرید و غیره رخ دهند. در کنار جنبه طراحی شهری، عوامل دیگری هم می‌توانند در امکان یا امتناع یک اعتراض مؤثر باشند؛ عواملی چون شبکه‌های اجتماعی، سیاست‌های دولت، آب‌وهوا، استراتژی. این بخش از نوشتار، با بررسی دو مورد مطالعاتی بارسلونا و نیویورک، به جنبه فیزیکی و اینکه چطور طراحی شهری/فضا در این زمینه مؤثر است می‌پردازد.

روز ۱۵ ماه مه سال ۲۰۱۱، جنبش برآشفتگان (ایندیگنادوس) متولد شد. این جنبش در واقع رویدادی اجتماعی بود که برای چندین سال جریان داشت و با مجموعه‌ای از تظاهرات‌های عمومی در سراسر اسپانیا آغاز شد؛ تظاهرات‌هایی که در آن شهروندان ناامیدی خود را از بحران اقتصادی طولانی، که از ۲۰۰۸ آغاز شده بود، و همچنین کاهش کمک‌هزینه‌های اجتماعی و عمومی، که در پی آن رخ داد، نشان دادند. به قول سیلوانو دلا یاتا،^{۱۵} این اعتراض اشغال شش هفته‌ای میدان کاتالونیا در بارسلونا بود (عکس ۵). فعالان جنبش ایندیگنادوس تصمیم به اشغال نمادین‌ترین میدان بارسلونا گرفتند. در آن مدت، برپایی اردو، جلسات بحث‌وگفت‌وگو (عکس ۴)، کارگاه‌های طراحی با شابلون، اجراهای بداهه‌نوازی، جلسات خوانش شعر، نمایش فیلم، نمایش‌های عروسکی، کتابخانه، باغچه اشتراکی، آشپزخانه‌ای که دو بار در طول روز به هزاران نفر غذا می‌داد و مجمعی عمومی را، که حضور در آن برای همه آزاد بود، میزبانی می‌کردند. معترضان برق مصرفی سیستم صوتی این گردهمایی را از طریق دو چرخه تأمین می‌کردند، با اجاق‌های مجهز به انرژی خورشیدی که خود اختراع کرده بودند، غذا می‌پختند و سازه‌های هوشمندانه‌ای را با تیرک‌های چوبی قابل‌بازیافت طراحی کردند.

این تحلیل کوتاهی است از اینکه چطور برنامه‌ریزی و موقعیت این تظاهرات در میدان کاتالونیا تا این حد در اثربخشی‌اش نقش داشت.

این نمونه خاص مثال مناسبی است برای گفت‌وگوی گسترده‌تری در مورد روندهای فضاسازی بدیلی مانند برنامه‌ریزی شورشی یا تاکتیکی؛ همچنین نمونه خوبی است برای بحث پیرامون شهرهای با منابع باز. برپایی اردوی اعتراضی چطور در سطح

¹³ LGBTQ

¹⁴ Dr. Hoffmann, Africa Programme

¹⁵ 2015, p. 1

محلی توانست نظم فضایی بدیلی را محقق کند و هم‌پای آن نظام‌های قدرت را در سطحی جهانی به چالش بکشد؟^{۱۶} این اردوها در واقع آزمایشگاه‌هایی شهری بودند،^{۱۷} همچون مجموعه‌ای از رویکردهای منبع‌باز در برنامه‌ریزی شهری: سازوکارهای مشارکتی، فوری و منسجم در فرایندهای طراحی شهری.

ابتدا مهم است که به موقعیتی که این اعتراض [در آن] رخ داد و چرایی این رخداد نگاهی بیندازیم. میدان کاتالونیا را قلپ تپنده مرکز شهر بارسلونا توصیف می‌کنند. این محل نقطه وحدت‌بخش شهر است، نه صرفاً به لحاظ فیزیکی، بلکه از منظری تاریخی؛ جایی که جاده‌های شهر دیوار کشیده شده قدیمی به هم می‌رسند و آغازگاه خیابان‌های جدیدی که مناطق توسعه‌یافته تازه را می‌سازند. هرچند که ممکن است کسانی از این موضوع باخبر باشند، افراد معدودی هستند که می‌دانند نام این میدان به سال‌های دور بر می‌گردد. پیش از توسعه شهری یا حتی پیش از برنامه‌ریزی این توسعه، تفرجگاهی مقابل دروازه اصلی شهر دیوار کشیده شده قدیمی وجود داشت که مردم اصطلاحاً به آن میدان کاتالونیا می‌گفتند. آنجا بازارهای متنوعی وجود داشت؛ به علاوه، در کنار رویدادهای متنوع دیگر، آنجا فستیوال‌ها و جشن‌های مردمی برگزار می‌شد. همه این‌ها نشان از اهمیت چندقرنه این فضا برای زندگی شهری داشت. این اهمیت استراتژیک شهری تا امروز ادامه داشته است؛ همان‌طور که این میدان اغلب نقطه آغاز گردهمایی‌های جمعی، جشن‌ها و اعتراضات مهمی چون راهپیمایی زنان، در روز ۸ مارس، است. این محل مرکزی است که از آن خیابان‌های اصلی شهر آغاز می‌شوند؛ محلی است که روح بارسلونا را در خود جمع می‌کند.^{۱۸} این میدان یکی از بزرگ‌ترین ایستگاه‌های متروی بارسلونا و همچنین خطوط زیادی از اتوبوس را در خود جای داده است که آن را به گوشه‌گوشه شهر و همچنین به شهرستان‌های اطراف متصل می‌کند. این منطقه همچنین محل تقاطع مهمترین خیابان‌های شهر بارسلونا است. اشاره به هر دوی این عوامل بسیار مهم است، چراکه به روشنی توضیح می‌دهد که دسترسی به این میدان از جاهای دیگر چقدر آسان است. جف هو، رئیس اتاق مشترک شهری دانشگاه واشینگتن و استاد این دانشگاه، می‌گوید: «وقتی می‌خواهید اعتراضی را سامان دهید، باید محل آن را بشناسید؛ باید به دسترسی به آن محل فکر کنید، و حتی به مساحت آن. گاهی اوقات مردم از این محدودیت‌ها خبر دارند و گاهی نه، اما اگر شما درحال اعتراض هستید، باید طراحی شهری را در نظر آورید.»

¹⁶ S.D. Llata 2015

¹⁷ S.D. Llata 2015

¹⁸ hcc Hotels 2018

عکس ۴

عکس ۵

عکس ۶: باجه‌های اطلاعات برای تازه‌واردان برپا شده‌است.

«فضا چیز علمی جدایی از ایدئولوژی یا سیاست نیست؛ فضا همیشه سیاسی یا استراتژیک بوده است. اگر فضا ظاهری خنثی یا بی تفاوت به محتوایش به خود می‌گیرد و در نتیجه انگار کاملاً صوری است و مظهر مجرد منطقی، دقیقاً به این علت است که پیشاپیش به اشغال در آمده، به خدمت گرفته شده، و قبلاً محل توجه فرایندهای پیشینی بوده است که ردپای آن‌ها همیشه در منظره به چشم نمی‌آید. فضا به واسطه عناصر تاریخی و طبیعی صورت می‌پذیرد و شکل می‌گیرد، اما این فرایند فرایندی سیاسی بوده است. فضا سیاسی و ایدئولوژیک است. فضا به معنای واقعی کلمه محصول ایدئولوژی‌هاست.»^{۱۹}

دوم اینکه این پرسش مطرح می‌شود که فضای شهری چطور طراحی می‌شود و چرا برپایی این اردوها در آن فضا این قدر خوب جواب داد؟ (عکس ۷)

عکس ۷: میدان کاتالونیا از نمای بالا

برای اینکه فضا و ساخت آن را درک کنیم، اجازه دهید به کار درخشان فیلسوف و جامعه‌شناس فرانسوی، آنری لوفور،^{۲۰} نگاهی بیندازیم. او فضا را همچون پیکره‌ای عینی و منفرد یا از پیش موجود نسبت به هر فعالیت جمعی درک نمی‌کند. فضا در اندیشه

¹⁹ Lefebvre 1976: 31

²⁰ Henry Lefebvre

لوفور پیکره‌ای تهی نیست: فضایی فیزیکی که صرفاً به‌مثابه ظرفی خالی عمل کند که فعالیت انسان در آن رخ می‌دهد، بلکه فضا از نظر او یک ساخت اجتماعی است. این مفهوم به این معنی است که امکان تولید فضا مادامی ممکن می‌شود که یکی از بخش‌های سازنده جامعه به‌واسطه کنشی که هدفی را دنبال می‌کند آن را قصد کند؛ حال این هدف نوعی منفعت جمعی باشد یا قدرت گروه‌هایی کوچک.^{۲۱} به زبان لوفور، «فضای اجتماعی محصولی اجتماعی است.»^{۲۲}

فضای شهری محصول همکاری میان عوامل اجتماعی متنوع است نه یک وجه‌آزپیش موجود یا محلی برای فعالیت انسانی.^{۲۳} میدان کاتالونیا میدان بزرگی است به وسعت ۵۰۰۰ هکتار فضای باز. این موضوع باعث شد تا معترضان برای سامان‌دهی برپایی اردو آزادی فیزیکی زیادی داشته باشند و با محدودیتی مواجه نشوند. پیتر شوارتستاین اهمیت تعداد معترضان را توضیح می‌دهد: «فضاهای باز بزرگ اهمیت مهمتری پیدا کرده‌اند، به‌ویژه میان گروه‌هایی که احتمالاً قبلاً سراغ زمین‌های پراکنده نرفته‌اند، چون دیده‌شدن یعنی شنیده‌شدن.»^{۲۴}

برنامه‌ریزی فیزیکی جنبش «ایندیگنادوس» فوری و منسجم بود؛ یعنی جنبش برای هرکسی که می‌خواست مشارکت داشته باشد و در برپایی اردو ایفای نقش کند، گشوده بود؛ بنابراین، ساختار فضایی اردو مدام در حال تغییر بود و از آنجایی که اندازه و پیچیدگی آن داشت افزایش پیدا می‌کرد، هرروز در زمینه برنامه‌ریزی با چالش‌هایی مواجه می‌شد. به طریقی، اردوها «آزمایشگاه‌هایی» شهری بودند که رویکردهای منبع‌بازی را در زمینه برنامه‌ریزی شهری ارائه می‌دادند.^{۲۵} این جنبش/اعتراض فرصت‌های جدیدی راه برای یادگیری درباره معانی سازوکارهای مشارکتی، فوری و منسجم در فرایندهای برنامه‌ریزی و طراحی شهری و همچنین تحقیق در این مورد که چطور می‌توان بدون حضور برنامه‌ریزان حرفه‌ای فضاهای عمومی را به‌لحاظ اجتماعی، فرهنگی و سیاسی ساخت، ایجاد کرد. رویکردهای منبع‌بازی که از فرهنگ اینترنت، شبکه‌های اجتماعی و زیباشناسی دانش اطلاعات اتخاذ شده بودند و در این جنبش‌ها غلبه داشتند هم در برپایی این اردوها مؤثر بودند.^{۲۶}

دیلون وبستر، در مقاله «میدان خالی: یک ارزیابی اجتماعی-فضایی پس‌از اشغال»، استدلال می‌کند که عمدتاً اعتراضات، بدون ارتباط و احتمالاً به‌شکلی آگاهانه، علیه فضاهایی که تعمداً برای فعالیت اختصاص داده شده‌اند رخ می‌دهند. او در مقاله‌اش مثالی می‌آورد دال بر اینکه چطور معترضان، به این علت که اعتراضات را اجراهایی فی‌البداهه می‌دانستند، طرح‌هایی را رد کردند که در آن کنشگران با واکنشی جمعی به سرنخ‌های زمانی و فیزیکی به مقصدی می‌رسند.^{۲۷}

²¹ Vazquez 2008: 6

²² Lefebvre 1991: 23

²³ Lefebvre 1991

²⁴ Peter Schwartzstein 2020

²⁵ S.D. Llata 2005

²⁶ Castells and Hernandez 2012, Fuster Morell 2012; S.D. Llata 2015

²⁷ B. Upmeyer 2021

هرچه بیشتر برنامه‌ریزی کنید، نقشه شما دروغین‌تر خواهد بود. مردم بسیار خلاق‌تر خواهند بود، اگر مجبور باشند با چالش‌هایی که مدام با آن‌ها مواجه می‌شوند و پیش رو دارند دست‌وپنجه نرم کنند؛ سطح جدیدی از سائق و میل متولد می‌شود.

برپایی اردو، با گروهی حدود ۱۵۰ نفر در میدان کاتالونیا و تحت تأثیر حس برافروختگی و برآشفتگی، آغاز شد و دو هفته بعد، براساس گفته‌های پلیس محلی، حدود ۱۲ هزار نفر در آن اردو شرکت کردند.^{۲۸} «برپایی اردو همراه با احساس شدیدی از تردید و همچنین امکان آغاز شد.»^{۲۹} بنا به گفته دلا یاتا، بیشتر مردم، بدون اینکه چیز زیادی از موضوع بدانند، به میدان رسیدند و پر از پرسش و کنجکاوی بودند؛ بعداً در گفت‌وگوها و بحث‌ها شرکت کردند تا در کنارهم دریابند که این اعتراض در چه مورد بود. فضاهای بحث و گفت‌وگو، که «آگورا»^{۳۰} نامیده می‌شد، در مرکز میدان قرار داشت و به روی هرکسی که مایل بود به بحثی عمومی بپیوندد، گشوده بود. این آگورها، همچون کمیسیون‌هایی که بعداً از آن‌ها منتج شد، مثلاً کمیسیون محیط زیست، اقتصاد، رسانه، مسکن، سلامت، آموزش، به‌لحاظ موضوعی، دسته‌بندی نشده بودند، اما این ابهام در هدف آن‌ها تعمدی بود. زیرساخت‌های این کمیسیون‌ها به کمک‌های مردمی یا آنچه خودشان فراهم آورده بودند تکیه داشت:

«اگر زمانی نیازهای کمیسیون‌ها تأمین نشود، در آن واحد، به همین منظور، دنبال منابع می‌گردیم. اگر کسی به یک میز احتیاج داشته باشد، ما به دنبال کسی می‌گردیم که بتواند یک میز به ما بدهد و سپس آن میز را به شخص نیازمند می‌دهیم. کمیسیون در روز اول وقتی تأسیس شد که اولین کمیسیون‌ها برای پاسخ به نیازهای زیرساختی (تخته، میز، کاغذ، و غیره) تشکیل شدند. از آنجا بود که ما رشد کردیم و وظایف مختلفی را انجام دادیم و دیگرانی را به دیگر کمیسیون‌ها گمارده‌ایم، مثل کمیسیون امنیت، که در دست داشتیم، اما بعداً تبدیل به کمیسیون هم‌زیستی شد. وقتی کمیسیون زیرساخت ایجاد شد، ما ۱۰ نفر بودیم، حالا حدود ۲۵ نفر هستیم که به شکل چرخشی کار می‌کنیم. ما گروه‌های کاری متفاوتی ایجاد کرده‌ایم و در جلسات کوچکی تصمیم می‌گیریم.» (گزیده‌ای از مصاحبه با یکی از شرکت‌کنندگان در کمیسیون زیرساخت)^{۳۱}

شب‌هنگام، همین فضا پر می‌شد از آدم‌هایی که در کیسه‌های خواب خود به خواب می‌رفتند. هرچه اردو به‌لحاظ اندازه و پیچیدگی افزایش می‌یافت، این فرایند خود را هر روز تکرار می‌کرد. روابط نوپدید میان اجتماع اردوزدگان ایجاد شده بود؛ آن‌ها از یکدیگر می‌آموختند و به همدیگر یاری می‌رساندند.

نتیجه: به‌رغم تلاش‌های اولیه‌ای که برای تخلیه میدان کاتالونیا در بارسلونا صورت گرفت، [در نتیجه] اشغال، این میدان تبدیل به اردوگاهی مستحکم و باثبات شد، به‌شکلی منسجم رشد یافت و به‌لحاظ جغرافیایی، درون و بیرون مرزهای اسپانیا گسترش پیدا کرد. نهایتاً، اردوگاه به‌خاطر مسائل امنیتی، بهداشتی و چالش‌های سازمانی، که معترضان با آن روبه‌رو بودند، تخلیه شد.

²⁸ Mondelo 2011

²⁹ S.D. Llata 2015

³⁰ به محل تجمع در یونان باستان آگورا می‌گفتند. - م

اشغال مؤثر میدان مرکزی بارسلونا را عموم مردم و مسئولان برای مدت‌زمانی تاب آوردند، اما نهایتاً اعتراض مدنی به اشغال فضایی عمومی به تخلیه آن منجر شد؛ البته این جنبش روی هم‌رفته تجربه‌ای استثنایی با رویکردهای برنامه‌ریزی متفاوت بود که باید بیشتر به بوتۀ آزمایش گذاشته شود و می‌تواند به ما کمک کند تا درباره چارچوب‌های فضایی-زمانی بیاموزیم. این همچنین آغاز بسیج مردمی عمده دیگری بود که شعار «خیابان‌ها را اشغال کنید» را به شعار «میدان را اشغال کنید» تبدیل کرد و قدم دیگری به سوی از آن خودسازی فضای شهری برداشت.^{۳۲} نهایتاً جنبش ایندیگنادوس موفق شد یک حزب سیاسی جدید در اسپانیا را پایه‌گذاری کند و استحکام ببخشد: حزب پودموس^{۳۳} که امروز بخشی از دولت ائتلافی است.

بخش سوم: آنچه یک اعتراض را مانع می‌شود

شکی نیست که اعتراضات/جنبش‌های موفق روی یکدیگر تأثیر می‌گذارند و اعتراضات/جنبش‌های جدید تلاش می‌کنند موفقیت‌های استراتژیک آن‌ها را به کار بگیرند. ایندیگنادوس اسپانیا (در ماه مه ۲۰۱۱) حس تأثیرگذاری کنش جمعی را عمدتاً، به‌واسطه ابزارهایی غیرمستقیم، از بهار عربی (در ماه دسامبر ۲۰۱۰) به‌ارث برد. این درحالی است که این جنبش اسپانیایی بعداً «بقیه اروپا را به مشارکت و اثری دومینووار در سراسر قاره — و با جنبش «وال استریت را اشغال کنید» (در ماه سپتامبر ۲۰۱۱) — حتی فراسوی قاره ایجاد کرد.»^{۳۴}

بخش دوم این جستار به امتناع می‌پردازد و عواملی را بررسی می‌کند که در شکست یک اعتراض در زمینه‌ای فضایی-فیزیکی سهم دارند. در این بخش، من از جنبش «وال استریت را اشغال کنید»، به‌عنوان مورد مطالعاتی خود، استفاده خواهم کرد.

چهار روز پس از تخلیه نهایی جنبش «ایندیگنادوس» از مادرید و بارسلونا، گروهی از نیویورکی‌ها بیرون شورای شهر خود اردو زدند و به سیاست‌های ریاضت اقتصادی شهردار، یعنی مایکل بلومبرگ،^{۳۵} اعتراض کردند. این رویداد، که به بلومبرگ‌ویل^{۳۶} معروف شد، سه هفته طول کشید و پس از پذیرش بودجه شهری جدید به کار خود پایان داد.^{۳۷} مدتی بعد، چند اعتراض دیگر در شهر رخ داد: در «خیابان ۱۶ بیور»^{۳۸} و «پارک گرین بولینگ»^{۳۹} و همین زمان بود که مجله کانادایی آدباسترز^{۴۰} در توییتهی آدابلویو.اس.^{۴۱} را کلید زد: «روز هفدهم سپتامبر به منتهن جنوبی بریزید، چادر بزنید، آشپزخانه برپا کنید، سنگ‌های صلح‌طلبانه بچینید و وال استریت را اشغال کنید.»^{۴۲} در آن روز، آن‌ها انتظار ۲۰ هزار نفر را می‌کشیدند، اما فقط سروکله صدها نفر از

32 S. M. Roldan 2011, p. 28

33 Podemos

34 Voulgarelis 2012: 171-172; E. Romanos, p. 104

35 Michael Bloomberg

36 Bloombergville

37 E. Romanos, p. 106

38 16 Beaver Street

39 Bowling Green Park

40 Adbusters

41 OWS: Occupy Wall Street

42 A. Roberts 2012, p. 755

معترضانی پیدا شد که از منطقه مالی نیویورک حرکت کرده بودند و در پارک زاکوتی اردو زده بودند، چراکه موانع فلزی مسیر آنها را به سوی وال استریت سد کرده بود. این جنبش، با نام «وال استریت را اشغال کنید»، شناخته شد، جنبشی اعتراضی علیه نابرابری و بی‌عدالتی اقتصادی که حدود دو ماه ادامه داشت و به ۲۸ شهر دیگر آمریکا کشیده شد.^{۴۳}

برخی معتقدند این جنبش یک پیروزی بود، چون توانست مباحثه‌ای جهانی را، که تا به امروز ادامه دارد، درباره نابرابری ثروت به‌راه بیندازد و همچنین زمینه‌ای را فراهم کرد تا حزب دموکرات به‌سوی اندیشه‌های چپ‌گرایانه بیشتر تمایل پیدا کند و نتیجتاً سوسیالیست دموکرات‌هایی چون برنی سندرز^{۴۴} و الکسندریا اوکاسیو کورتز^{۴۵} ظهور پیدا کنند. دیگران اما این جنبش را شکستی کامل می‌بینند. نابرابری درآمد به‌شدت همیشه است. کالی لاسن^{۴۶}، که یکی از سازمان‌دهندگان اولیه جنبش بود، می‌گوید: «به زمان جنبش وال استریت را اشغال کن که برگردیم، می‌بینیم همه چیز بد بود، اما به بدی امروز نبود.»^{۴۷} اما محدودیت‌های فضایی و فیزیکی‌ای که منجر به شکست این جنبش شد چه بودند؟

اول، فضای عمومی. هرچند شرکت‌کنندگان در این جنبش وامدار برنامه‌ریزی منسجم و مبتنی بر گروه جنبش بهار عربی بودند، آنها مشکل بزرگی را پیش‌رو داشتند که این مشکل را جنبش ایندیگنادوس در میدان کاتالونیا نداشت: پی.ا.پی.اس. که مخفف «فضاهای عمومی با مالکیت خصوصی»^{۴۸} است.

«موضوع درباره پارک زاکوتی این است که آن یک پارک نیست؛ برعکس، فضایی عمومی با مالکیت خصوصی است که چند خیابان از مرکز تجارت جهانی سابق فاصله دارد، با پیاده‌روی گرانیتی و چند درخت اطرافش. در بریتانیا به چنین چیزی یک میدان کوچک می‌گویند، اما، به‌علت وضعیت خصوصی‌اش، به‌شکلی در برابر تخلیه فوری محافظت می‌شود.»^{۴۹} معترضان در ابتدا از برپا کردن چادر منع شدند و به همین علت در کیسه‌های خواب یا زیر پتو خوابیدند. آنها سپس موفق شدند چادرها را برای مدتی برپا کنند؛ هرچند نهایتاً هشدار مبنی بر ممنوعیت استفاده از کیسه‌های خواب، چادر یا پارچه مشمایی، به‌علت نبود بهداشت و شرایط خطرناک، از مالک پارک دریافت کردند. این هشدار پلیس به تخلیه معترضان از پارک در تاریخ ۱۵ نوامبر نیویورک منجر شد.^{۵۰} نهایتاً، معترضان به‌دلیل سیاست فضاهای عمومی با مالکیت خصوصی، که شرایط زندگی در آن فضا را بسیار مشکل ساخته، و سلامت معترضان را به‌خطر انداخته بود، محدودیت‌های مشخصی را پیش‌رو داشتند.^{۵۱}

⁴³ A. Anthony 2021

⁴⁴ Bernie Sanders

⁴⁵ Alexandra Ocasio-Cortez

⁴⁶ Kalle Lasn

⁴⁷ Johnson, Newsham, Ramaswamy, Ungarino, Ball, Stephanis 2021

⁴⁸ POPS: Privately Owned Public Space

⁴⁹ A. Anthony 2021

⁵⁰ "Occupy Wall Street", n.d.

⁵¹ A. Anthony 2021

این پارگراف به مشکل بعدی می‌پردازد: معماری خصومت‌آمیز نیویورک و طراحی پارک زاکوتی. حجم زیاد فضاهای عمومی با مالکیت خصوصی در نیویورک منجر به معماری خصومت‌آمیز بسیاری پیرامون شهر می‌شود که جمعیت بی‌پناه را هدف قرار می‌دهد. به گفته مالکان، این شیوه‌ای است برای «حفظ نظم و اطمینان از امنیت عمومی». جرلد اس. کیدن،^{۵۲} استاد برنامه‌ریزی و طراحی شهری دانشگاه هاروارد، که در سال ۲۰۰۰ کتابی را با عنوان *فضای عمومی با مالکیت خصوصی: تجربه شهر نیویورک* نوشته‌است، تعداد زیادی از میخ‌های بلند، میله‌ها، نرده‌ها و دیگر موانع روی نیکمت‌ها و لبه این فضاها را ثبت کرده‌است. این، به اصطلاح، «فضاهای عمومی» ناگهان کاملاً به ضد خود تبدیل می‌شوند. این فضا مانعی بسیار آشکار بین مسئولان و شهروندان ایجاد می‌کند. مثالی روشن در این مورد میدان عمومی در خیابان پنجاه و ششم شرقی و خیابان سوم در میدتاون منهتن است. چون هیچ میز یا صندلی‌ای وجود نداشت، کارمندان دفتری مجبور بودند برای استراحتی کوتاه به دیوار تکیه دهند (عکس ۸). شان اورلندوی ۴۴ ساله، که غذابه‌دست روی پله‌ها نشسته‌است، می‌گوید: «پیام این است که اینجا را پاتوق نکنید.» «اینجا واقعاً حس یک فضای عمومی را نمی‌دهد. انگار می‌خواهند نگذارند مردم از آن استفاده کنند.»^{۵۳} از سوی دیگر، هرچند پارک زاکوتی یکی از «بزرگ‌ترین» پارک‌های خصوصی در شهر است، در آن حتی یک وجب فضای سبزی که مردم بتوانند از آن استفاده کنند وجود ندارد. علاوه بر اینکه معترضان اجازه نداشتند از چادر یا کیسه خواب استفاده کنند، آن‌ها از دراز کشیدن روی نیمکت‌ها نیز منع شده بودند؛ همچنین اینکه آن‌ها پارک را یکی از «بزرگ‌ترین» پارک‌های خصوصی می‌خوانند مشکل دیگری ایجاد می‌کند. مساحت پارک بیش از ۳۰ هزار متر مربع است و با چهار خیابان محصور شده‌است (عکس ۹) که فضا را برای هر نوعی از اعتراض گسترده، چون «وال استریت را اشغال کن»، کوچک و محدود می‌سازد.

در ماه مه سال ۲۰۱۲، این‌طور نتیجه گرفتند که تاکتیک‌های جنبش «فاجعه بوده‌اند. این جنبش به رهبر، ساختار و نظم نیاز داشت.»^{۵۴} بسیاری از دلایل شکست جنبش خستگی، تنش‌های داخلی، شرایط آب‌وهوایی، فشارهای سیاسی و تضاد منافع بودند. از سوی دیگر، از منظر زمینه طراحی، پارک زاکوتی موقعیت ایدئالی برای اعتراض نبود. موضوع این است که وقتی قرار باشد در شهری به فشردگی نیویورک، با این‌چنین سیاست‌های استفاده از زمین عمومی، یک اعتراض سامان یابد، نیاز به ساختار و سازماندهی وجود دارد، به‌ویژه اگر این اعتراض بخواهد فضایی را برای مدتی طولانی به‌اشغال در آورد. اگر این جنبش را با جنبش بارسلونا مقایسه کنیم، علت اصلی شکست آن را محدودیت‌های ناشی از سیاست‌های پی.اُ.پی.اس. خواهیم یافت.

⁵² Jerold S. Kayden

⁵³ W. Hu 2019

⁵⁴ San Francisco Chronicle 2012 in A. Roberts 2012, p. 760

عكس ٨

عكس ٩

هر دو جنبش میدان کاتالونیا در بارسلونا و وال استریت در نیویورک ملهم از شیوه‌های برنامه‌ریزی فوری جنبش‌هایی همچون بهار عربی بودند. اعتراض بارسلونا در میدان کاتالونیا در قالب یک اردوی باثبات، که به شکلی منسجم رشد یافت، تثبیت شد و به لحاظ جغرافیایی به دیگر شهرهای اسپانیا گسترش پیدا کرد. مدت طولانی و پذیرش موفقیت‌آمیز این اعتراض و امدار این موارد است: گشودگی فیزیکی میدان و دسترسی به آن به لحاظ حمل‌ونقل شهری، اهمیت تاریخی میدان در تاریخ شهری بارسلونا، ارتباطات داخلی مناسب و برنامه‌ریزی از طریق جلسات و مجامع گفت‌وگو و مباحثه و در پایان، سیاست‌های فضای عمومی نسبتاً آزاد. در نتیجه، این جنبش توانست بر جامعه مؤثر باشد و این اثرگذاری را به عرصه سیاسی نیز بکشاند. این اعتراض برای تشکیل حزب سیاسی «پودموس» ضروری بود و می‌بینیم که امروز این حزب بخشی از ائتلافی است که در سال ۲۰۲۲ بر اسپانیا حکومت می‌کند؛ برعکس، اشغال پارک زاکوتی در نیویورک طنین یا موفقیت همتای اسپانیایی خود را نداشت. هر دوی این جنبش‌ها واکنش‌هایی بودند به مشکلات اقتصادی و سیاسی که سبب‌ساز آن‌ها رکود سال ۲۰۰۸ بود، اما نسخه نیویورکی توفیق نیافت. مشکل آن‌ها فقدان فضا، سازماندهی، ارتباطات درونی و یک فضای عمومی واقعی، که در آن بتوان اردو برپا کرد، بود. سیاست فضای عمومی با مالکیت خصوصی نقشی اساسی در شکست نهایی این اعتراض داشت، چراکه سبب‌ساز تخلیه قطعی معترضان از این فضا شد و همچنین ادامه نیافتن این جنبش بدون هیچ نتیجه‌ای مؤثر. پارک زاکوتی از این رو برای صحنه نمایش اعتراض عمومی انتخاب شده بود که به وال استریت، به عنوان شناخته‌شده‌ترین نماد سرمایه‌داری، نزدیک بود، اما این واقعیت، که این پارک مالکی خصوصی داشت، اشغال دموکراتیک آن فضا را غیرممکن ساخت.

می‌شود این‌طور استدلال کرد که چیزی تحت‌عنوان طراحی یک مکان مشخصاً برای اعتراض وجود ندارد. اساساً این طراحی اغلب برآمده از کنش‌هایی فوری است که براساس هر روایت/موقعیت رخ می‌دهد؛ برای نمونه می‌توان به اعتراض جان سیاهان مهم است پس از مرگ جورج فلویید در ماه مه سال ۲۰۲۰ اشاره کرد. هر شهری بر اعتراضاتش به نحوی متفاوت اثر می‌گذارد؛ هر کدام از این شهرها سیاست‌های شهری، طراحی، استفاده از زمین و الگوهای مالکیت مختص به خود را دارند. مطمئناً اعتراض خیابانی طولانی مدت و اثربخش در فضاهای شهری شهرهایی چون نیویورک با چنین طراحی شهری فشرده و همچنین سیاست‌های فضای عمومی با مالکیت خصوصی بسیار پیچیده شده است. بخش مرکزی نیویورک در مالکیت خصوصی است و فضاهای عمومی هرگز حقیقتاً وجود ندارند. این جستار تفاوتی جدی را میان این دو جنبش نشان می‌دهد؛ بنابراین می‌بینیم در بارسلونا، که مسئولان شهری آن اعتراض عمومی را اجازه می‌دهند، فضای عمومی اشغال می‌شود و نتیجتاً اعتراض ادامه می‌یابد و بر جامعه معاصر اسپانیا تأثیر می‌گذارد.

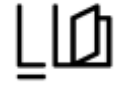

جف هو در کتابش، با عنوان شهر به سخن درآمده،^{۵۵} می‌نویسد: «نتیجه اصلی ما این است: این اعتراضات اخیر از اهمیت نقش فضای عمومی در حمایت از دموکراسی فعال حکایت دارد، آن هم در زمانی که نهادهای دموکراتیک ما از سوی کردارهای نئولیبرال و احیای تمامیت‌خواهی تهدید می‌شوند و نادیده انگاشته می‌شوند.»

توانایی اعتراض مؤثر در فضای عمومی، امروز، از همیشه ضروری‌تر است. در بریتانیا، اخیراً شاهد اعتراضات مربوط به تغییرات آب‌وهوایی و تأثیر آن‌ها بر جامعه بوده‌ایم. این اعتراضات ادامه خواهند یافت و هم‌پای آن‌ها دیگر اعتراضات سر بر خواهند آورد. طراحی شهری مدرن در فضای واقعاً عمومی در درجه اول در اطمینان‌یافتن از امکان اعتراضات دموکراتیک ضروری است. معماری خصومت‌آمیز و قوانین برنامه‌ریزی^{۱۱} بر گزینه‌ها و انتخاب‌های ما در ریختن به خیابان و سردادن فریاد تغییر مهر رد می‌زنند. روابط اجتماعی و تغییر ارتباط تنگاتنگی با فضای شهری دارند و این موضوعی است که باید برنامه‌ریزان و معماران شهری به آن توجه داشته باشند. مردم همیشه از فضای عمومی برای هدفی که به آن منظور طراحی شده است استفاده نمی‌کنند، بلکه همین موضوع است که بافت شهرهای ما را تا این حد جذاب می‌سازد و اطمینان می‌دهد که مردم واقعاً با فضای شهری پیوند دارند و در ساخت آینده خویش سهیم‌اند.

---

⁵⁵ *City Unsilenced*

Bibliography

- Jasper, James M., (2014) *Protest : A cultural introduction to social movements*. Chicester : Polity Press
- Jasper, James M., (1999) *The art of moral protest : culture, biography, and creativity in social movements*. Chicago, Ill. : University of Chicago Press
- McQuiston L. (2019) *Protest! : a history of social and political protest graphics*. Princeton : Princeton University Press
- Maginnis P. (2011) *Don Pedro presents - politics & protest : a decade of subvertising, graffiti and other photographs*. Bristol : Tangent
- Tschumi, B. (1994) *Architecture and Disjunction*. London: MIT Press
- Wilson M. O., Hou H., Parry B., Milach R., Lebeuf U., Pruijt H., Guan B. (2021) *Protest Urbanism*. Rotterdam: Monu Magazine Digitals
- Anthony, A., 2022. 'We showed it was possible to create a movement from almost nothing': Occupy Wall Street 10 years on. [online] the Guardian. Available at: <<https://www.theguardian.com/usnews/2021/sep/12/occupy-wall-street-10-years-on>> [Accessed 24 January 2022].
- De Haan, L., 2022. What Makes a Successful Protest?. [online] Chatham House – International Affairs Think Tank. Available at: <<https://www.chathamhouse.org/2020/12/what-makes-successful-protest>> [Accessed 24 January 2022].
- De la Llata, S., 2015. Open-ended urbanisms: Space-making processes in the protest encampment of the Indignados movement in Barcelona. *URBAN DESIGN International*, 21(2), [Accessed 29/12/2021] pp.113-130.
- Holland, C., 2022. Social interactions in urban public spaces. [online] Jrf.org.uk. Available at: <<https://www.jrf.org.uk/sites/default/files/jrf/migrated/files/2017-interactions-public-places.pdf>> [Accessed 24 January 2022].
- Holland, Clark, Katz, Peace, C., 2022. Social interactions in urban public spaces. [online] Jrf.org.uk. Available at: <<https://www.jrf.org.uk/sites/default/files/jrf/migrated/files/2017-interactions-public-places.pdf>> [Accessed 24 January 2022].
- A Field Guide to Public spaces. 2022. How protests change public space. [online] Available at: <<https://publicspaces.guide/how-protests-change-public-space/>> [Accessed 24 January 2022].
- Johnson, C., 2022. Insider spoke with protesters, Wall Street veterans, and city officials to find out whether Occupy Wall Street made a difference. [online] Business Insider. Available at: <<https://www.businessinsider.com>>

com/occupy-wall-street-income-inequality-ten-years-later?r=US&IR=T> [Accessed 24 January 2022].

Kelley, P., 2022. New book 'City Unsilenced' explores protest and public space. [online] UW News. Available at: <<https://www.washington.edu/news/2018/01/04/new-book-city-unsilenced-explores-protest-and-public-space/>> [Accessed 24 January 2022].

Martinez Roldan, S., 2022. Movimiento 15M: construccion del espacio urbano a traves de la accion de las Multitudes Inteligentes. [online] Openaccess.uoc.edu. Available at: <http://openaccess.uoc.edu/webapps/o2/bitstream/10609/8582/1/smartinezrol_TFM_0711.pdf> [Accessed 24 January 2022].

En.wikipedia.org. 2022. Occupy Wall Street - Wikipedia. [online] Available at: <https://en.wikipedia.org/wiki/Occupy_Wall_Street> [Accessed 24 January 2022].

hcchotels. 2022. Plaza de Catalunya, where two Barcelonas meet. [online] Available at: <<https://www.hcchotels.com/en/blog/plaza-de-catalunya-where-two-barcelonas-meet/>> [Accessed 24 January 2022].

Perez G, D., 2022. 15M: origen, significado y que fue el movimiento de los indignados del 15 de mayo. [online] AS.com. Available at: <https://as.com/diarios/as/2021/05/14/actualidad/1620989259_994666.html> [Accessed 24 January 2022].

Roberts, A., 2022. Review: Why the Occupy Movement Failed on JSTOR. [online] Jstor.org. Available at: <https://www.jstor.org/stable/41687991?seq=7#metadata_info_tab_contents> [Accessed 24 January 2022].

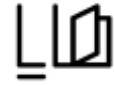
Romanos, E., 2022. From Tahrir to Puerta del Sol to Wall Street: The Transnational Diffusion of Social Movements in Comparative Perspective. [online] JSTOR. Available at: <https://www.jstor.org/stable/24721344?seq=11#metadata_info_tab_contents> [Accessed 24 January 2022].

Zaida, J., 2022. El espacio publico, ciudad y ciudadania. [online] Available at: <https://www.researchgate.net/profile/Zaida-Martinez/publication/31731154_El_espacio_publico_ciudad_y_ciudadania_J_Borja_Z_Muxi_prol_de_O_Bohigas/

Borja, J., Muxi, Z. El espacio publico, ciudad y ciudadania. [online] Available at: <[links/543fbc00cf2be1758cf9779/El-espacio-publico-ciudad-y-ciudadania-J-Borja-Z-Muxi-prol-de-O-Bohigas.pdf](https://www.researchgate.net/publication/31731154_El_espacio_publico_ciudad_y_ciudadania_J_Borja_Z_Muxi_prol_de_O_Bohigas)> [Accessed 24 January 2022].

Foderado W. L., 2011. Privately Owned Park, Open to the Public, May Make Its Own Rules. [online] Available at: <<https://www.nytimes.com/2011/10/14/nyregion/zuccotti-park-is-privatelyowned-but-open-to-the-public.html>> [Accessed 24 January 2022].

Hu W., 2019. 'Hostile Architecture': How Public Spaces Keep the Public Out. [online] Available at:

<<https://www.nytimes.com/2019/11/08/nyregion/hostile-architecture-nyc.html>> [Accessed 24 January 2022]

Faleh, M. (n.d.) How city squares can be public spaces of protest or centres of state control. Available at: <https://theconversation.com/how-city-squares-can-be-public-places-of-protest-or-centres-of-state-control-102275> (Accessed: 08/11/2021)

Citi I/O. (2020) The Design of Dissent: How City Public Spaces Can Make or Break a Civil Protest. Available at: <https://citi.io/2020/06/10/the-design-of-dissent-how-city-public-spaces-can-make-or-break-a-civil-protest/> (Accessed: 08/11/2021) From sidewalks to shopfronts, Hong Kong's protests have rearranged its urban landscape. Available at: <https://qz.com/1755827/protestsremake-hong-kongs-urban-design-and-public-spaces/> (Accessed: 08/11/2021)

ArchDaily. (2020) Politics, Protest + Place: The role of inclusive Urbanism in Civic Activism. Available at: <https://www.archdaily.com/950444/politics-protest-plus-place-nil-the-role-of-inclusive-urbanism-in-civic-activism> (Accessed: 15/11/2021)